

Univerzitet u Beogradu

Filozofski fakultet

Odeljenje za istoriju

Diplomski rad

Ekonomska kriza u Južnoj Koreji 1997-1998. prema pisanju časopisa Economic Bulletin-a

Mentor:

Doc. Dr. Jelena Rafailović

Student:

Dane Milić IS 12/11

Beograd, 2019.

Sadržaj:

Predgovor	3
Uvod.....	5
1. Uzroci krize	9
1.1. Liberalizacija tržišta i zagrevanje ekonomije.....	9
1.2. Ulazak u Organizaciju za ekonomsku saradnju i razvoj	11
1.3. Uloga konglomerata u ekonomiji.....	13
1.4. Valutni sistem Koreje i kretanje vona	16
2. Ekonomska kriza 1997-1998	19
2.1.Štrajkovi radnika i bankrot Hanbo industrije	19
2.2.Prevenција bankrota Kia grupe	22
2.3.Okidač krize	24
2.4.Uloga MMF-a u ekonomskoj krizi i restrukturacija ekonomije.....	25
3.Posledice ekonomske krize	33
Zaključak.....	37
Bibliografija:	38
Izvori:	38
Literatura:	38

Predgovor

Krajem 90-tih godina 20. veka dolazi do krize u regionu Istočne Azije, a jedna od krizom najteže pogođenih zemalja bila je Južna Koreja. Decenija 90-tih, koja je označila kraj Hladnog rata i uvođenje novog svetskog poretka na čelu sa jednom supersilom, nije bila manje bogata ratovima, tenzijama i regionalnim ekonomskim krizama. Cepenjem Sovjetskog Saveza stvoreno je uverenje da su ekonomski sistemi liberalnih, tržišno orjentisanih zemalja superiorniji.¹

Tema “Ekonomska kriza u Južnoj Koreji 1997- 1998. godine prema pisanju časopisa *Economic Bulletin*” ima za cilj da prikaže političke i ekonomske procese kroz koje je zemlja prošla do izbijanja krize na jesen 1997. godine, ekonomsku transformaciju u najtežem periodu krize i posledice koje je kriza ostavila na državu i njene stanovnike.

Rad je tematski koncipiran i podeljen je na tri veće celine. Prva celina govori o uzrocima ekonomske krize, prebrznoj i neregulisanoj liberalizaciji tržišta podstaknutoj od strane međunarodnih finansijskih institucija i fundamentalnim slabostima korejske ekonomije. Odnosi vlade, finansijskih institucija i velikih kompanija bili su unutrašnji uzrok ekonomske krize. Druga celina se bavi samom ekonomskom krizom i ulogom MMF-a u restrukturiranju korejske ekonomije. Ovoj celini posvećeno je najviše pažnje, jer uslovi koje je nametnuo MMF i danas izazivaju mnogo kontroverzi, a sami Korejci o tome nerado govore. Završna celina obrađuje posledice koje je izazvala restrukturacija ekonomije nametnuta od strane MMF-a.

U domaćoj historiografiji o transformaciji države koju je izazvala ekonomska krize u Južnoj Koreji nije bilo pisano. Tema je značajna i po tome što je poslednjih godina aktuelna ekonomska saradnja Južne Koreje i Srbije na polju takozvanih “ Pametnih gradova”. Tema takođe dobija na značaju ako se uzme u obzir trenutna saradnja MMF i Srbije.

¹ Stojanović D. *Rađanje globalnog sveta 1880- 2015, vanevropski svet u savremenom dobu*, str. 401.

Kao glavni izvor za temu Ekonomske krize u Južnoj Koreji koristio sam podatke i statističke parametre iz časopisa *Economic Bulletin*. Časopis je zvanično glasilo vlade Koreje i pruža uvid u ekonomsku politiku vlade kroz bogatu dokumentarnu građu- zakone, proglose, ekonomske prognoze i kretanja ekonomskih prilika iz meseca u mesec. Budući da je ovo jedini izvor koji sam koristio, a koji je izdavala vlada Koreje, moram da napomenem da su događaji o kojima sam pisao predstavljeni iz jednog ugla. Za temu je obrađeno oko 28 brojeva časopisa počevši od 1993. do 1999. godine. Koristio sam i mali deo studije o “ Azijskom čudu” koji je izdala Svetska banka, a govori o velikom uspehu privrede i ekonomije Južne Koreje par godina pre krize.

Za istorijski kontekst koristio sam knjige *South Korea in the Fast Lane, Economic Miracle Market South Korea, Rađanje globalnog sveta 1880- 2015* i *Asia’s Next Giant, South Korea and late industrialization* koje su mi služile za stvaranje šire slike o temi i koje govore malo opširnije od časopisa te pružaju drugačiji ugao gledanja na ekonomsku krizu. Knjige sadrže detaljne podatke o Koreji, njenoj političkoj i ekonomskoj istoriji, društvu i njegovim glavnim karakteristikama.

Za objašnjenje ekonomskih fenomena koji su se dešavali u Koreji koristio sam knjigu *Monetary politic of Korea* koja je izdata od strane Korejske banke. Ova knjiga takođe u jednom delu sadrži kritiku na račun reformi koje su izvršene tokom perioda restrukturacije ekonomije.

Uvod

Na ekonomski razvoj Južne Koreje uticalo je više faktora. Nagli ekonomski uspeh nije se mogao naslutiti, jer je privreda zemlje bila u rasulu, a sama zemlja nije imala značajnijih prirodnih resursa. Devastirajuće posledice na privredu zemlje ostavili su Drugi svetski rat i Korejski rat. Početkom 60-tih došlo je do anuliranja ovih posledica i privreda je krenula od nule. Faktori koji su pomogli Južnoj Koreji da ostvari stalni privredni rast jesu mnogobrojna populacija na malom geografskom području, kontinuitet čvrste državne vlasti, stavljanje akcenta na obrazovanje i tehnološke inovacije, kao i velika strana pomoć. Privredni rast Južne Koreje počeo je 60-tih godina razvijanjem lakih industrija, pre svega tekstilne. Tekstilna industrija nije zahtevala visoko obučenu radnu snagu, kao ni rad na sofisticiranim mašinama. Vremenom je zbog toga, ali i zbog potrebe za većim kapitalom, izgubila primat u odnosu na unosnije teže industrije.

Južna Koreja razvijala se u uslovima u kojima je država snažno kontrolisala tržište što se pozitivno odrazilo na rast ekonomije. Polet ekonomiji davali su i konglomerati čiji su članovi bili rodbinski povezani, a nazvani su čeboli što je u prevodu značilo *klanovi novca*. Konglomerati su činili osnovni element korejske privrede, budući da su bili u tesnoj vezi sa državom. Organizovani su po istom obrascu kao *zaibacu* konglomerati u susednom Japanu.²

Shvatanje obrazovanja kao jednog od ključnih činilaca ekonomskog napretka, u velikoj meri je olakšalo stabilan rast privrede. U obrazovanju je akcentat stavljen na nauku i tehnologiju, ali ono što je Južnu Koreju razdvajalo od ostalih država koje su takođe favorizovale nauku i tehnologiju u obrazovanju jeste vrednovanje morala i discipline. Još od osnovne škole mladi južnokorejci su izučavali moral i disciplinu, što je svakako baština konfučijanskog učenja. Država 60-tih godina ohrabruje građane da idu na više obrazovanje kako bi zadovoljila potrebe ubrzane industrijalizacije za stručnjacima, međutim, usled toga se javlja višak visokoobrazovane radne snage. Južna Koreja je 60-ih godina bila najveći izvoznik visokokvalifikovanih stručnjaka, a do 1972. godine, 60% inženjera nije uspelo da nađe posao u struci. Problem nezaposlenosti visokoobrazovanih ljudi rešen je kada je vlada uvela mere subvencionisanja. 50- tih i 60- tih

² Amsden , Alice, *Asia's Next Giant, South Korea and late industrialization*, Oxford University Press, 2003. str. 235.

godina država je osposobila inženjere i menadžere koji će joj biti potrebni za industrijalizaciju u narednim godinama. Bitno je naglasiti da je uspeh Južne Koreje na polju obrazovanja bio samostalan; ni Japan tokom okupacije, a ni SAD nakon Korejskog rata nisu investirali u obrazovanje južnokorejaca. U poređenju sa ostalim zemljama u razvoju, snabdevenost Južne Koreje inženjerima i menadžerima bila je znatno veća. Kako su imali višak inženjera i stručnjaka, vlada veliki broj šalje u inostranstvo, a oni se kasnije vraćaju i primenjuju tehnike u oblasti industrije koje su naučili u razvijenim zemljama. Veliki konglomerati zapošljavali su diplomce koji su poticali sa naprednijih univerziteta i bili najbolji u klasi. Kako je tendencija svih univerzitetskih diplomaca bila da radno mesto traže u većim kompanijama, to je dalje prouzrokovalo situaciju da manje firme povećaju plate ne bi li ih privukli. Tako je stvorena konkurencija stručnjaka i radnika na tržištu, koja je u prvi plan istakla potrebu za visokim obrazovanjem.³

Ekonomski razvoj Južne Koreje započeo je od lake tekstilne industrije koja je bila idealna za akumulaciju kapitala. Tokom 60- tih godina zemlje poput Hong Konga, Tajvana i Južne Koreje izbacuju Japan sa tržišta tekstila. Tekstilna industrija bila je radno intenzivnija od teških industrija i za razliku od teških industrija nije zahtevala visokokvalifikovanu radnu snagu. Istorija južnokorejske tekstilne proizvodnje može se podeliti na dva perioda. Prvi period obuhvata godine između 1955- 1968. i karakteriše ga otvaranje fabrika i novih preduzeća, dok drugi period uključuje razradu novih tehnologija u procesu proizvodnje (1968- 1981). Favorizovanjem lake industrije na površinu izbijajuiskusni preduzetnici iz ranije pomenutih čebola. Jedna od takvih koja je 60-tih posedovala ogroman kapital bila je Samsung grupa, a njena podružnica koja joj je donosila veliki profit upravo se bavila tekstilnom industrijom- *Cheil Wool Company*. Ova kompanija donosila je Samsung grupi 43% nacionalnog izvoza. Vuna je stizala iz Australije 70-tih godina što je podiglo standard tekstila. U razvoju tekstilne industrije veliku ulogu imale su žene. S napretkom formalnog obrazovanja žene u fabrikama postaju produktivnije u poslu. U sklopu fabričkih kompleksa izgrađene su spavaonice, a žene su provodile na poslu i do 10 časova. Išle su i u večernju školu koja se takođe nalazila u sklopu fabrika.⁴

³ Amsden , Alice, *Asia's Next Giant, South Korea and late industrialization*, Oxford University Press, 2003 str.215-221.

⁴ Amsden , Alice, *Asia's Next Giant, South Korea and late industrialization*, Oxford University Press, str. 220-221.

U narednoj deceniji, tačnije 70-tih, Južna Koreja prelazi sa lake na teške industrije. Prelazak sa lake na tešku industriju nije bio linearan, a ovaj razvoj otvoren je industrijom cementa. Pionir u ovom prelasku bila je *Hjundai kompanija za proizvodnju cementa*.⁵ Prelazak sa tekstilne na građevinsku industriju nije značio da je tekstilna industrija u potpunosti zamrla, naprotiv, sve do polovine 80- tih godina za državu je predstavljala profitabilnu granu. Razlozi za prelazak na teže industrije bile su mane lake, pre svega se nedostatak tekstilne industrije ogledao u slabom transferu tehnologije, a s tim u vezi je i izostanak stranih stručnjaka. Građevinska industrija je bila perspektivnija u pogledu tehnoloških inovacija i akumuliranja kapitala.

Okupirana od Japana i SAD- a, Južna Koreja je dobila najkvalitetnije proizvode u oblasti tehnologije i od jedne i od druge države. Transfer tehnologije može se podeliti na dve faze. Prva etapa tehnološkog transfera obuhvata period od 1945. do 1965. godine, kada je pomoć stizala iz SAD-a. Nakon 1965. Južna Koreja se oslanjala na tehnološko snabdevanje pretežno iz Japana, a manjim delom iz evropskih država, pre svega Zapadne Nemačke. SAD su snabdevale Južnu Koreju pre svega vojnom tehnologijom, ali je ona kasnije upotrebljena u civilne svrhe. Za zemlju su posebno bili značajni nezavisni stručnjaci i konsultanti u oblasti industrijskih tehnologija, koji su u velikoj većini dolazili iz Japana. Uglavnom su to bili penzionisani stručnjaci angažovani u svim industrijskim granama. Najčešće su to bili penzionisani inženjeri koji su odlazili iz firmi poput Micubiši motora u firme kao što su Hjundai kako bi pružili tehničku podršku i preneli iskustvo.⁶

Privreda Južne Koreje decenijama prelazi put konstantnog restrukturiranja industrije orijentisane isključivo na izvoz, po ugledu na japanski model.⁷ Od 60-tih godina razvoj je počeo lakom tekstilnom industrijom koja je u tom trenutku bila idealna za zemlju koja ima višak jeftine radne snage. Sa novom decenijom, tačnije 70-tih, obrazovni sistem iznedrio je nove stručnjake i inženjere, pa tako dolazi do razvoja teške i hemijske industrije, pre svega građevinske delatnosti. Sredinom 80-tih se prelazi na tehnološko inenzivne industrije, ali sada u jednom drugačijem okruženju, u okruženju globalizovanog svetskog tržišta.

⁵ Amsden , Alice, *Asia's Next Giant, South Korea and late industrialization* str. 266.

⁶ Amsden , Alice, *Asia's Next Giant, South Korea and late industrialization*, str. 231- 232

⁷ Kim Oak Myung, Jaffe Sam, *The New Korea_ An inside Look at South Korea, Economic Rise* 2010 str. 66

U tri decenije koje su prethodile ekonomskoj krizi 1997-1998. Južna Koreja je imala visoku stopu ekonomskog rasta. Koreni ekonomske krize se paradoksalno mogu naći u rapidnom ekonomskom rastu i akumulaciji kapitala podstaknutim od strane čvrstog režima u prethodne tri decenije. Vladina ekonomska politika koja je dovela do izuzetnih ekonomskih uspeha 60-tih, 70-tih i 80-tih, više nije odgovarala novoj deceniji 90-tih, zbog veće i složenije ekonomije i pojačane globalne konkurencije. U novoj eri globalne ekonomije, prekomerno učestvovanje režima dovelo je do kontraefekta – neefikasnosti, kontraproduktivnog odnosa banaka i konglomerata i neravnoteže u velikom broju privrednih sektora.

1. Uzroci krize

Ekonomski temelji na kojima je počivao raniji privredni uspeh imali su mnoge nedostatke. Samo nekoliko godina pre finansijske krize Svetska banka objavila je dokument koji je slavio Istočnoazijske ekonomske sisteme nazivajući ih modelima čvrstih osnova i navodeći ih kao primer drugim državama u razvoju, čak su i skovali termin kojim su obuhvatili ove države- “ Azijsko čudo”.⁸ Šta se desilo za četiri godine u ekonomiji između 1993, kada je Svetska banka objavila dokument i 1997. kada se Južna Koreja obratila Međunarodnoj monetarnoj zajednici za pomoć i time stavila do znanja svetskoj javnosti da je u velikoj krizi? Uzroci krize koja je pogodila ekonomiju kako Južne Koreje, tako i ostalih država u njenom okruženju mogu se podeliti jednostavno na unutrašnje i spoljašnje.

1.1. Liberalizacija tržišta i zagrevanje ekonomije

U periodu između 1986-1988, uoči Olimpijskih igara u Seulu, ekonomija naglo jača koristeći povoljne prilike na internacionalnom tržištu i jačanje vona, dok u isto vreme raste višak u platnom bilansu. Pripreme za Olimpijske igre donele su demokratizaciju društva, pa su posle studentskih protesta 1987. godine održani prvi slobodni izbori u Južnoj Koreji.⁹ U zemlji je prevagnula težnja ka otvaranju korejskog tržišta i napuštanje do tada autoritarne državne ekonomije protekcionizma u korist slobodnijeg tržišta i otvorene trgovine. Na to je svakako uticao i međunarodni pritisak ka liberalizovanju tržišta. Demokratizacija društva negativno je uticala na potencijal rasta privrede. Jedan od segmenata koji je sa sobom vukla demokratizacija društva bio je skok plata koje su u periodu od 1987. do 1991. godine više nego udvostručene. Godine 1992. plate su skočile 15% u trenutku kada je ekonomija išla silaznom putanjom. Glavni ekonomski partneri Južne Koreje, Japan i Sjedinjene Američke Države, okrenuli su investicioni tok i saradnju ka Singapuru, Hong Kongu i Tajvanu, upravo zbog manjih prosečnih plata u ovim zemljama. Kombinacija većih plata i niske produktivnosti ostavili su traga na konkurentnost korejskog izvoza. U isto vreme zaostatak u razvoju tehnologije onemogućio je promociju kvaliteta korejskih proizvoda.¹⁰

⁸ World Bank, *The East Asian Miracle*, Oxford University, September 1993.

⁹ Stojanović D. *Rađanje globalnog sveta 1880- 2015, vanevropski svet u savremenom dobu*, str. 360

¹⁰ Republic of Korea, *Economic Bulletin*, Korea's New Initiatives to Attract Foreign Direct Investment February 1994. str. 3

Između 1989. i 1990. godine ekonomija značajno usporava tako da je platni bilans 1990. godine prešao u deficit. Ekonomski rast koji je bio rezultat građevinskih aktivnosti i visoke domaće potrošnje sa sobom je vukao neželjene efekte, a izdvajali su se visoka stopa inflacije i deficit platnog bilansa. Kombinacija faktora uslovlila je nepovoljno kretanje ekonomije, a to su pre svega bili ubrzano povećanje plata sa niskim rastom produktivnosti i nedovoljno ulaganje u istraživanje i razvoj. Godine 1990. korejski saldo tekućeg računa počeo je da se pogoršava, delom zbog porasta inflacije, a delom i zbog jačanja vona i recesije u kojoj se nalazila svetska ekonomija. U platnom bilansu 1991. godine zabeležen je deficit od 8,7 milijardi dolara, a inflacija je porasla na 10%, mereno prema indeksu potrošačkih cena.¹¹

Kako bi smanjila deficit tekućeg računa narednih godina vlada je podsticala priliv stranog kapitala u zemlju. Država je delimično liberalizovala tržište 1991. Zakonom o upravljanju stranim devizama.¹² Kreatori ekonomske politike u Južnoj Koreji bili su više zabrinuti da liberalizacija tržišta ne ugrozi konkurentnost korejskog izvoza, nego li za priliv inostranog kapitala na finansijskom tržištu. Uplašeni kako će priliv stranog novca ugroziti konkurentnost korejskog izvoza i da će doći do onoga što se u ekonomiji naziva “ Holandska bolest”, radili su na jačanju vona i previdele finansijsku nestabilnost. Tako je 1993. godine zabeležena brojka od 8. 19 milijardi dolara, što je za 28,6 % više od prethodne godine kada je neto priliv kapitala iznosio 6, 92 milijardi dolara. Na ovaj nagli porast stranog kapitala uticali su porast stranih sredstava na Seulskoj berzi, izdavanje evroobveznica od strane preduzeća i porast depozita za izvoz na odloženo plaćanje.¹³

Da bi rešila nepovoljnu situaciju korejska vlada objavila je program o ozdravljenju ekonomije pod nazivom “ Stodnevni program za novu ekonomiju ” 19. marta 1993. godine u okviru novog “ Petogodišnjeg plana za novu ekonomiju”. Program se sastojao od 7 tačaka koje su imale za cilj da se ekonomija vrati na čvršću državnu kontrolu, a deregulacija tržišta bila je ključna reč. U sklopu toga je vlada je sprovela reforme fiskalnog sistema i administrativnog sektora, a pojačana su ulaganja u tehnološki razvoj i kompjuterizaciju zemlje. Suština plana je

¹¹ *Republic of Korea, Economic Bulletin- Our Tasks in Building an Advanced Economy*, oktobar 1993. str.2- 7

¹² *Republic of Korea, Economic Bulletin Foreign Exchange System Reform During 1995 - februar 1995.* str 47

¹³ *Republic of Korea, Economic Bulletin- Korea's Exchange Rate Movements in the 1990s: Evaluation and Policy Implications*, decembar 1995- str. 3- 12

podela ekonomskog tereta između državnog i privatnog sektora.¹⁴ Korejski BDP se delimično oporavio 1993. godine na 5, 8 %, a sledeće godine zabeležio je rast od 8,4%. Deficit u platnom bilansu se 1993. smanjio sa 4,5 milijardi dolara iz 1992. na 385 miliona dolara.

	Platni bilans		Jedinica: milion američkih dolara		
	1991	1992	1993		
Trenutni bilans	-8,728	-4,528	385		
Trgovinski bilans	-6,980	-2,146	1,860		
Izvoz	69,582	75,169	80,950		
Uvoz	76,561	77,316	79,090		

1.2. Ulazak u Organizaciju za ekonomsku saradnju i razvoj

Nakon demokratizacije državne vlasti i prelaska sa vojne na civilnu usledila je i demokratizacija institucija. Uklanjanje tarifa i potpuna liberalizacija tržišta bili su uslovi za članstvo u OECD pod čijem se okriljem Južna Koreja našla u decembru 1996 godine . Bila je to velika čast za nekada siromaštvom potučenu zemlju. Korejska vlada je , međutim, želela da taj proces liberalizacije zemlje i ulazak stranog kapitala teče postepeno, ali američki kreatori politike vršili su pritisak na Južnu Koreju da proces ubrza.¹⁵ Pod rizikom da mogu da budu odbijeni za članstvo u prestižnom društvu Korejci su ubrzali proces liberalizacije, ispostaviće se nasopstvenu štetu. To se odmah odrazilo na deficit platnog bilansa i spoljni dug zemlje. Naime korejska industrija je bila drugačijeg tipa nego u zemljama članicama OECD. U drugim zemljama članicama industrija je izrasla postepeno iz jake tehnološke baze i bila je orjentisana ka malim i srednjim preduzećima, sa Korejom to nije bio slučaj.¹⁶

Nova liberalizacija stranog kapitala usledila je u julu 1993. godine u sklopu “ Petogodišnjeg programa za novu ekonomiju”. Nacrt je podrazumevao mere u kojima država ima manju kontrolu nad kamatnim stopama, revidiranje monetarne politike, poboljšavanje sistema kreditne kontrole i liberalizovanje stranih valuta i kapitala. Petogodišnji plan trebao je da

¹⁴ Republic of Korea, *Economic Bulletin- Summary of the Five Year Plan for the New Economy : 1993—1997*, str. 3-15.

¹⁵ Kristof D. Nicholas, Sanger E. David, *How U. S. Wooed Asia to let cash flow in*, The New York Times.

¹⁶ Republic of Korea, *Economic Bulletin Reviews of National Science and Technology Policy : Korea Examiners' Report(2)*, mart 1996- str.41- 43

omogućiti ulazak stranih investicija u 132 od 224 sektora. Bili su to pre svega simbolični gestovi, jer vlada nije omogućila stranim investitorima da nesmetano investiraju u korejske kompanije od vitalnog ekonomskog značaja. Krajnja svrha vladine devizne politike bila je da se olakšaju spoljne transakcije, uravnoteži platni bilans i da se stabilizuje domaća valuta von.

Reforme liberalizacije sprovedene su delimično, ukinuti su zakoni koji su onemogućavali prilive kratkoročnog kapitala, a istovremeno su se povećale dugoročne kamatne stope koje su omogućile korejskim bankama da pozajmljuju novac korejskim kompanijama i natome da zarade određen profit. U međuvremenu korejske banke dobijale su od države garancije o zajmu, što je korejskim kompanijama odgovalo iako su kamatne stope bile visoke. Napravljen je sistem koji je omogućavao da pozajmljeni novac ostaje u rukama korejskih konglomerata i doveo je do buma u ekonomiji. Banke su zloupotrebile sistem i postale neodgovorne sa pozajmljivanjem novca. Godine 1995. i 1996. ostaće zapamćene kao jedan od najprosperitetnijih perioda u novijoj istoriji Južne Koreje kada je u pitanju ekonomski rast, jer su krediti davani šakom i kapom, međutim zlatno doba bilo je kratkog veka.¹⁷ Rezultat visokog ekonomskog rasta ostvaren je drastičnim povećanjem ulaganja u objekte i izvoz. Tako je BNP po glavi stanovnika 1995. godine prešao cifru od 10 000 dolara. Direktno strane investicije u prvoj polovini 1995. Skočile su 31% na 946 miliona dolara, u odnosu na 722 miliona dolara iz istog perioda godinu dana ranije. Priliv stranih investicija izazvao je porast novčane mase, pritisak na domaću valutu i inflaciju, kao i nejednakost između velikih i malih firmi. MMF, čiji je Koreja član od 1988. godine, upozoravao je Koreju da je vladina devizna politika mač sa dve oštrice.¹⁸

Kako je indeks cena rastao Koreja je to morala da održava visokim kamatnim stopama, što se vidi u poređenju sa najvećim trgovinskim partnerima. Nakon liberalizacije tržišta visoke kamatne stope privukle su priliv stranog kapitala. Priliv stranog kapitala Koreja je jedino mogla sprečiti smanjenjem kamatnih stopa, međutim to nije smela da uradi zbog visoke stope inflacije.

¹⁷ Kim Oak Myung, Jaffe Sam, *The New Korea_ An inside Look at South Korea*, Economic Rise 2010 str. 50- 51.

¹⁸ Republic of Korea, *Economic Bulletin The Policy Direction for Korea's Liberalization of Foreign Exchange and Capital Transactions*, February 1995. str 23- 27.

Poređenje kamatnih stopa						
	Jedinica: %					
	1990	1991	1992	1993	1994	1995/6
J. Koreja	10,0	10,0	10,0	8,5	8,5	9
Japan	8,25	6,63	4,5	3,0	3,0	2,38
SAD	9,5	6,5	6,0	5,5	8,5	9,0

1.3. Uloga konglomerata u ekonomiji

U prethodnim decenijama konglomerati, usko povezani sa autoritarnim režimom bili supokretačko gorivo za ekonomiju Južne Koreje. Protekcionistička ekonomska politika režima omogućila je konglomeratima, odnosno čebolima, da 70-tih godina steknu značajan kapital, budući da su u toj deceniji prešli sa lake tekstilne na tešku građevinsku i hemijsku industriju. Kada bi odlučila da sa jedne pređe na drugu industriju vlada je određivala jedan broj čebola koji bi izneo proizvodnju. Stvarajući brojne podružnice čeboli su odgovarali na vladinu ekonomsku politiku. Iako je svaka podružnica imala svog predsednika, svi su bili operativno objedinjeni i pod vođstvom predsedavajućeg konglomeratske grupe. Ovakva hijerarhija omogućila je konglomeratima da prelaze iz jedne u drugu industriju u zavisnosti od vladinih ekonomskih potreba. Jedan od primera je pritisak koji je vlada izvršila 70-tih godina na Hjundai kako bi prešao na industriju brodogradnje. Pre toga Hjundai nije imao iskustva u pomenutoj industriji, ali uz pomoć ostalih podružnica uspeo je da pokrene ovu industrijsku granu. U okviru jedinstvene strukture čebola nalazili su se inženjeri, menadžeri, radnici koji su se prebacivali iz jedne podružnice u drugu.¹⁹

Izvorno, od samog osnivanja čebolima je vladao po jedan preduzetnik i članovi njegove porodice. Za većinu stanovnika Koreje reč čebol bila je simbol moći i bogatstva. Kada je konkurencija bila u pitanju čeboli su poslovali u određenoj vrsti vakuma, budući da konkurencije nije postojalo. Nisu morali da se plaše rivala, a jake kompanije iz inostranstva nisu bile prisutne na korejskom tržištu. Lokalne kompanije uživale su privilegije, dok god su se vodile državnim i birokratskim smernicama u planiranju ekonomije, a to je značilo veći izvoz proizvoda iz Koreje i

¹⁹Schneidewin K. Dieter, *Economic Miracle Market South Korea*, Singapore 2019. str. 160-163.

težnja ka globalnom vrhu u tehnološkom pogledu. Time su stvarali radna mesta i nabavljali strane valute za Južnu Koreju.

Nakon demokratizacije režima odnos moći se menja u korist konglomerata. Tome je posebno doprinela liberalizacija i deregulacija finansijskog tržišta. Koristeći uspeh u izvozu i kreditni sistem konglomerati uspevaju da steknu nezavisnost u odnosu na državu, čija uloga u kreiranju ekonomije slabi početkom 90-tih godina. Nezavisnost im je omogućila da profit koriste ne samo za investicije u proizvodnji već i za špekulacije na finansijskom tržištu. Liberalizacija devizne politike i kreditnog sistema omogućila je bankama da pozajmljuju novac da bi pozajmile novac, a konglomerati su to zloupotrebili. Svakako su iza sebe imali državu koja je pokrivala neprofitabilna i sumnjiva poslovanja velikih kompanija. Koncentracija moći konglomerata široko je kritikovana, pre svega od strane srednje klase stvorene 80-tih godina koja će pre početka krize 1997. pokrenuti masovne štrajkove protiv institucije čebola. Država je bila svesna uticaja koji konglomerati poseduju, ali nije uspela da ga smanji promocijom malih i srednjih preduzeća. Ispostaviće se to kao kobna greška, budući da su konglomerati izazvali domino efekat u sunovratu korejske ekonomije.

Godine 1987. vlada je razvrstala konglomerate po stečenoj imovini. Konglomerati koji su posedovali imovinu koja je premašivala brojku od 400 milijardi vona označeni su kao veliki konglomerati. Takvih je u Koreji bilo 30 od 1993. godine, što govori o koncentrisanoj ekonomskoj moći.²⁰ Država je odustala od napora da reguliše tokove stranog kapitala od 1993. godine. Stvorena klima na finansijskom tržištu pogodovala je nagomilavanju takozvanih loših dugova, kao i za finansijske mahinacije konglomerata. Nakon liberalizacije krediti su dodeljivani vise na osnovu podmićivanja i političke naklonosti nego na osnovu stvarnog ekonomskog učinka, pa je tako i kredit bio koncentrisan na velike poslovne grupe. Kreditna politika vlade u ovom period pre se mogla okarakterisati kao plutokratska, nego li demokratska.

Od kraja 80-tih godina američka vlada, MMF i Svetska banka izlažu Koreju velikom pritisku da otvori finansijsko tržište. Čeboli su početkom 90-tih godina na tržištu napravili velike uspehe na polju proizvodnje poluprovodnika i automobila. Samsung je postao jedan od najvećih proizvođača čipova na svetu. Godine 1995. korejske kompanije zabeležile su zaradu od 388

²⁰Republic of Korea, *Economic Bulletin- Competition Policy under the New Economy* januar 1994. str-27

milijardi dolara, a Samsung je ostvario najveći profit u istoriji korejskog preduzetništva i premašio cifru od 2 biliona vona. Rezultati koje su postigle kompanije navele su ih da uđu u trku na stranim tržištima, prevashodno američkom i evropskom. Da bi postigli ambiciozne ciljeve čeboli su morali da ulože velike investicije na korejskom i na stranom tržištu, toliko velike da nisu mogle biti finansirane ni gorepomenutim prihodima. Oni su, stoga, za pomoć u prikupljanu sredstava za nove velike investicije vršili pritisak na vladu da dodatno liberalizuje tržište kapitala što je nastavilo da zadužuje ekonomiju. Vlada je u te svrhe licencirala nove trgovačke banke između 1994. i 1996. godine čije poslovanje praktično nije bilo regulisano. Za poboljšanje finansijskog tržišta u zemlji su izdat je Zakon o spajanju i transformaciji finansijskih institucija, kako bi se omogućilo pretvaranje investicija i kratkoročnih kredita kompanija u banke i kompanije sa hartijama od vrednosti, deregulacija kamatnih stopa, liberalizacije deviznog poslovanja, ukratko sve ono što je išlo na ruku velikim kompanijama. Prema Zakonu o opštem bankarstvu korejske trgovačke banke mogle su da se bave i komercijalnim bankarstvom i dugoročnim finansiranjem poslovanja. Prema zakonu se komercijalno bankarstvo definisalo kao pozajmljivanje novca na period od 5 godina ili na period kraći od godinu dana, a dugoročno finansiranje na period od 10 godina.²¹ Iz priložene tabele primećuje se da su banke poslovale slabije iz godine u godinu, dok su državne kompanije beležile profit.

Prvih 10 kompanija po neto dobiti 1995.godine			
Kompanije	1995	1994	%
<i>Samsung elekt.</i>	2,505	945	161,1
<i>Koreja elekt.</i>	910	881	3,2
<i>Pohang stil</i>	839	383	119,1
<i>Koreja telekom</i>	180	128	40,5
<i>Hjundai motors</i>	156	136	14,5
<i>Šinhan banka</i>	132	153	-13.6
<i>Sangjong oil</i>	119	112	6,2
<i>Čo Hung banka</i>	106	136	-21.8
<i>Koreja eir</i>	105	36	187
<i>Korejska eks. banka</i>	105	100	4,9
Jedinica: milijardu vona			

²¹ Republic of Korea, *Economic Bulletin- Brief Summary on Recent Economic Affairs* april 1996, str 38-39.

Da bi smanjila ekonomsku moć velikih konglomerata korejska vlada je jačala mala i srednja preduzeća. Mala i srednja preduzeća nisu se snašla u novom ekonomskom okruženju, ekspanzija tržišta pogodovala je velikim igračima. Zato je država pokušala da olakša njihovo poslovanje. U obraćanju predsednika Kim Jong Sama o 6 nacionalnih prioriteta za 21. vek, jedan od prioriteta bio je i smanjenje ekonomske razlike između velikih kompanija i malih i srednjih preduzeća.²²

1.4. Valutni sistem Koreje i kretanje vona

Pretposlednja faza korejske devizne politike stupila je na scenu 1981.godine. Uspostavljena je kontrola deviznog kursa pod nadzorom korejske vlade koja je otvorila novu eru slobodne konkurencije na deviznom tržištu praćena slobodnom trgovinom. Uveden je sistem promenljivog kursa, a korejska vlada je nadgledala valutne transakcije preko Zakona o deviznoj kontroli. Postepeno je vladina uloga u kontoli stranih valuta slabila, posebno posle pristupanja MMF-u 1988 i prihvatanja uslova te organizacije.²³ MMF je tražio reforme i liberalizaciju uvoza, pa je korejska vlada otklonila mnoga ograničenja u uvozu, kao i ograničenja za transakcije tekućih računa velikih korporacija koje se takmiče sa rivalima iz inostranstva na svetskom tržištu. Kada je reforma izvršena skoro sve transakcije preko tekućeg računa liberalizovane su. Ove devizne reforme učinile su da domaća preduzeća stupaju u strateške saveze sa njihovim stranim kolegama, kao konkurentnost Koreje na tržištu.

Uprkos odličnim rezultatima 80-tih godina, Koreja počinje da uklanja i menja recepte koji su u prošlosti garantovali njen ekonomski rast. Ta promena izvršena je 90-tih, kada je uvedena važna reforma o “ Prosečnoj tržišnoj razmeni valuta”. Ova reforma zamenila je nekadašnji sistem višestrukih valuta prisutan 80-tih i daleko stabilniji. Novi sistem značio je slobodnije tržište i određen je preko potražnje za stranim valutama koje nameću berze. U kombinaciji sa liberalizacijom tržišta samo je pojačala zabrinutost korejskih ekonomskih stručnjaka u vezi kretanja kursa na finansijskom tržištu.²⁴

²²Republic of Korea, *Economic Bulletin, Directions of the Econotnic Operations for 1996*, januar 1996, str. 15

²³Republic of Korea, *Economic Bulletin-The Effect of Korea's Anti-dum-ping Policy on Korean Industries*, januar 1993, str. 19

²⁴Republic of Korea, *Economic Bulletin-Korea's Exchange Rate Movements in the 1990s:Evaluation and Policy linplications*, decembar 1995, str. 1-5

Korejska valuta von 90-tih godina jača, a to utiče na cenovnu konkurentnost korejskih proizvoda i na kraju korejske ekonomije. Novo implementirani sistem pokazaće nestabilnost kursa i više prostora za neproduktivne špekulacije. Paradoksalno, glavni cilj ove tranzicije sa jednog valutnog sistema na drugi trebao je da poveća fleksibilnost kurseva tako da domaća ekonomija bude izolovana od spoljašnjih ekonomskih šokova.

Kretanje deviznog kursa 1995.								Jedinica: von		
	Mart	April	Maj	Jun	Jul	Avgust	Sept.	Oktobar	Novem.	
Američki dolar	771,5	761,90	760,10	758,10	756,50	774,40	768,40	765,50	769,20	
Japanski jen (100)	862,25	904,21	913,58	896,10	856,74	786,59	770,52	752,70	757,09	

²⁵

U poređenju sa kursom iz 1994. godine von je ojačao u odnosu na dolar, zbog priliva deviza na tržištu, kao i zbog američke ekonomske politike sredinom 90-tih godina. Za bum u izvoza 1994. i 1995. godine zaslužna je kombinacija jakog jena u odnosu na dolar, budući da su Korejanci dosta uvozili iz Japana. Tih godina kurs između dolara i jena bio je stabilan i to je išlo na ruku korejskoj ekonomiji. Međutim u septembru 1995. godine dolazi do pada jena i to je uticalo na usporavanje ekonomije. Kombinacija pada jena i deficita u platnom bilansu postaće veliki problem za Južnu Koreju. Na osnovu prognoze stalnog rasta, za dolar se očekivalo da će jačati, uz to, američka ekonomija je tada bez inflacije i uz povećanje japanskih investicija u američko finansijsko tržište ekonomisti su očekivali da slab jen još više može da povisi vrednost dolara. Te prognoze su se obistinile, nagli pad jena u potpunosti je usporio korejsku ekonomiju. Cene japanske robe na tržištu su se povećale utičući na kupce da se okrenu drugim izvorima. To je uključivalo i Korejce budući da je Japan bio treći partner u trgovini sa Korejom posle SAD. Uz to Korejanci najviše robe uvozili iz Japana, pre nego iz SAD. Ekonomski stručnjaci procenjivali su da ako bi se japanska valuta kretala između 90 i 100 jena za dolar, izvoz iz Koreje opao bi 2,2% u jednoj godini, a 2% nakon toga, što predstavlja velike brojke za zemlju čija je ekonomija počivala na izvozu. Nepovoljno kretanje valuta pokazaće se pogubnim za ekonomiju Južne Koreje, jer je ostavilo trag na industrijskoj proizvodnji i izvozu.²⁶

²⁵ Republic of Korea, Economic Bulletin- Foreign Exchange Rates, decembar 1995, str. 47

²⁶ Republic of Korea, Economic Bulletin-Brief Summary on Recent Economic Affairs-, septembar 1995. Str. 21-22.

Južna Koreja je počela da nagomilava deficit platnog bilansa i spoljnog duga. Taj negativan ekonomski trend se nastavio, a pogotovo neučinkovita godina bila je 1996. Platni bilans je od 385 miliona suficita 1993. godine pao na rekordnih 23,7 milijardi dolara deficita. Ekonomski stručnjaci ovaj pad u trgovini pripisali su usporenoj globalnoj trgovini i uobičajenom fenomenu koji pogađa izvozno orjentisane države. Uzroci slabog izvoza bili pad cena čelika, naftnih derivata i poluprovodnika na međunarodnom tržištu 1996 godine.

Platni bilans ²⁷				
Godina	1993	1994	1995	1996
Trenutni bilans	385	-4.531	-8.948	-23.716
Trgovinski bilans	1,860	-3.145	-4.747	-15.306
Izvoz	80,950	93,676	123,203	128,303
Uvoz	79,090	96,822	127,949	143,609
Jedinica: milion dolara				

²⁷Republic of Korea, Economic Bulletin-Statistical Appendices, septembar 1997. str 50.

2. Ekonomska kriza 1997-1998

U 1997. godinu Južna Koreja ušla je sa nagomilanim deficitom u platnom bilansu i spoljnim dugom. Kombinacija faktora poput neregulisanog finansijskog tržišta, denominacije korejske valute von, pada izvoza i netransparentog poslovanja velikih kompanija i prekomernog zaduživanja istih bili su više nego pogodni uslovi za veliku finansijsku krizu do tada nezapamćenu u istoriji ove zemlje. Ekonomija se nalazila u pregrejanom stanju, a balon koji se stvorio na finansijskom tržištu, stvoren uzajamnim uticajem vlade, banaka i konglomerata pretio je da eksplodira. Nakon dve godine prevelike produkcije(1993-1995) krajem 1995. godine korejska ekonomija usporava što je, istina, određeno pravilo za cikličnu prirodu kapitalizma. Uz to, partnerski odnos između političara, banaka i čebola uneo je veliko nezadovoljstvo kod građana Južne Koreje. Ekonomski oblik u kapitalizmu u kome se neguju bratski odnosi vlasti, finansijskih institucija i konglomerata nazvan je kroni kapitalizam.²⁸ Sistem koji je bio plodno tle za korupciju. Zemlja je lagano tonula u recesiju.

2.1.Štrajkovi radnika i bankrot Hanbo industrije

Ekonomske poteškoće bile su kombinacija više faktora. Strukturarne reforme odlagane su zbog političke i socijalne nestabilnosti u zemlji. Nesigurnost u pogledu zapošljavanja koja je usledila nakon implementacije novih zakona o radu, propast Hanbo i Sami konglomerata i nadolazeći predsednički izbori bili su razlog nemira u državi. Domaća ekonomija tonula je sve dublje.

Ekonomska situacija bivala je nestabilnija, posebno s kraja 1996. godine. Sukobi radnika i preduzeća koji su trajali tokom oktobra 1996. godine uzrokovali su gubitak od 1, 708 biliona vona. Izvoz je zbog toga zabeležio gubitak od 386 miliona dolara. Sporovi su izbili u više industrija od velikog značaja za izvoz južnokorejske robe poput automobilske industrije i brodogradnje.

²⁸ Chung Iob Young, *South Korea in the Fast Lane – Economic Development and Capital Formation*, Oxford University Press(2007)- str- 205.

Korejska vlada je 3. decembra 1996. godine podnela predlog o nizu zakona o radu. Ovi predloženi zakoni išli su na štetu radnika. Naime odredbe zakona ticale su se fleksibilnosti tržišta rada, kako bi se povećala konkurentnost korejskog tržišta, a to je sa sobom kao posledicu značilo povećanje nezaposlenosti. Ukinuta je praksa da radnici koji su bili u štrajku mogu da nadoknade plate koje su gubili dok su bili u štrajku. U revidiranom zakonu takva praksa je bila zabranjena. U Koreji je postojalo pravilo da poslodavci plaćaju sindikalne službenike, revizija zakona je to onemogućila. Uvedeno je i fleksibilno radno vreme kako bi radnici nadoknadili zaradu u slučaju da se zarade po radnim satima smanjuju, a to je u prevodu značilo više radnih sati i niže plate. Na takav potez vlada se odlučila da bi povećala produktivnost. Zakon je predviđao zabranu takozvanih nezvaničnih štrajkova, to se ticalo slučajeva u kojima su radnici i menadžment jednog preduzeća postigli dogovor koji bi po završetku pregovora bio oboren od strane sindikata. To je značilo smanjenje uticaja sindikata radnika znatno teži položaj radnika uopšte.²⁹ Sindikat radnika na nove zakone imao je spreman odgovor, pa su u naredna tri meseca štrajk dobio veće razmere.

U januaru 1997. godine vlada je izvršila reviziju ovih zakona koji su promenili radne odnose i okarakterisani su kao izvor sukoba sindikata i vlade. Istog meseca uspostavljen je i Komitet za finansijske reforme koji je bio pod direktnom nadležnošću predsednika Koreje. Zadatak komiteta bile su nove finansijske liberalizacije i deregulacije kapitala koji ulazi u zemlju. Kurs valuta je trebao biti određen isključivo prema međunarodnom berzanskom tržištu. Vlada je pokušala da smanji uticaj deviznog kursa na domaću privredu, odnosno na cene, inflaciju i tekući račun. Na čelo komiteta postavljen je Park Seong, bivši predsednik Kumho grupe, 20. Januara 1997. godine zajedno sa još 31 članom.³⁰

Usled štrajkova i neproaktivnog poslovanja dolazi do bankrota Hanbo grupe u februaru 1997. godine. Hanbo grupa bila je 14 konglomerat po veličinu u Južnoj Koreji, te je bankrot bio veoma značajan događaj u 1997. godini. Značajan i po tome što vlada nije pokrila dugove kako je to ranije radila kada su u pitanju konglomerati koji su poslovali u minusu. Hanbo grupa bankrotirala je sa nagomilanim dugovima većim od 5 biliona vona. Vlada je odlučila u februaru nakon bankrota da pomogne preduzeća koji su činili lanac proizvodnje u sklopu Hanbo industrije gvožđa i čelika. Malim preduzećima pomogla je sa 1,6 biliona vona 1996. godine, a za

²⁹ Republic of Korea, *Economic Bulletin-Government's Revision Proposal for Labor Related Laws*, decembar 1996. str. 28-31

³⁰ Republic of Korea, *Economic Bulletin-Inauguration of Financial Reform Committee*, januar 1997. str.29.

sledeću godinu dodatnih 1,7 biliona vona u vidu kredita i kreditnih garancija. Kako bi stabilizovala tržište korejska banka proširila je kreditni fond na 5,5 biliona vona. Vlada je takođe obezbedila poreske olakšice za manja preduzeća koja su bila u poslovima sa Hanbo industrijom čelika i gvožđa. Bankrot Hanba bio je jedan u nizu unutrašnjih okidača za nestabilnost tržišta i ulazak u ekonomsku krizu. Do tada je važno pravilo da jedan veliki konglomerat ne bi smeo da padne. Još od početaka industrijalizacije u Južnoj Koreji vlada i konglomerati bili su usko povezani u ekonomskoj politici zemlje. Konglomerati su sprovodili ekonomsku politiku koju je režim zacrtao, zato je pad konglomerata bio presedan u ekonomskoj politici Južne Koreje. Demokratski režim se 90-tih okrenuo slobodnom tržištu i prestao da utiče na konglomerate kao u ranijim decenijama. Hanbo grupa je očekivala da im vlada u poslednjem času izađe u susret i spreči bankrot, međutim to se nije dogodilo.³¹

U međuvremenu štrajkovi u zemlji postajali su sve masovniji, a izvoz je u januaru pao za čak 8,2 %, jer je bankrot Hanba uticao na produkciju robe koje su Korejci izvozili na tržište. Pre svega na automobilske delove, proizvode od čelika i elektronske proizvode. Masovni štrajkovi su takođe uticali na pad proizvodnje u brodogradnji i automobilskoj industriji. Sukobi sindikata i preduzeća pojačali su se u narednom period zbog revizije zakona iz decembra 1996 godine, nestabilnost u radnim odnosima nastavila se i u narednim mesecima. Uzrok štrajkova bilo je i opterećenje malih i srednjih preduzeća posle kolapsa Hanbo industrije. Teret stavljen na pleća malih i srednjih preduzeća postajao sve teži i teži. U potpunosti su pustili da tržište učini svoje i da neproaktivne kompanije samo tržište ugasi.

Problemi u kojima je Koreja bila na početku 1997. godine naterali su predsednika Kim Jong Sama da održi sastanak ministara 31. marta 1997. godine. Sastanak kojim je on predsedavao doneo je smernice u ekonomskoj politici i prioritetnim pitanjima kako za tekuću godinu tako i za budućnost korejske ekonomije.

Prethodno je 10. mart donet Zakon o sindikatima da bi se velike tenzije između sindikata i poslodavaca u zemlji smanjile. Zakonom je dozvoljeno da se broj radničkih sindikata poveća. Članovi zakona iz decembra 1996. godine koji se tiču zabrane političke aktivnosti ukinuti su, a novi zakon regulisao je ovo pitanje propisima koji se odnose na izbore i političke aktivnosti

³¹Republic of Korea, *Economic Bulletin-Financial Aid to Small and Medium Size Businesses Following Hanbo Collapse*, februar 1997, str. 25-26.

drugih društvenih organizacija. Time je olabavljena stega vlade nad sindikatima radnika, posebno nad onim sindikatima uključenim u prioritetne industrije u državi. Zabranjeno je delovanje sindikata čiji je primarni cilj bila politička aktivnost. Granica za radno vreme postavljena je na 48 sati nedeljno čime je položaj radnika popravljen.³²

Korejci su shvatali u kakvom se stanju nalazi zemlja zato su pokušali da ublaže probleme u kojima se ekonomija nalazila usled prebrze liberalizacije tržišta. Predsednik Kim Jong Sam nagovestio je koje će fundamentalne promene biti izvršene kako bi se revitalizovala korejska ekonomija. Suočena sa teškim prilikama na domaćem tržištu i globalnom usporavanju ekonomije vlada je odlučila da u narednom periodu pomaže mala i srednja preduzeća, više nego velike konglomerate. Njihova procena bila je da budućnost leži u malim i srednjim preduzećima, mada je to u sukobu sa principima neoliberalne ekonomije. Država je trebala da promeni suviše protekcionistički odnos prema velikim kompanijama promovišući manja preduzeća na tržištui pružajući im izvesne finansijske olakšice. Da bi smanjili deficit spoljnog duga morali su da povećaju konkurentnost izvoza kroz smanjenje cena i troškova na radnu snagu, budući da su ih države u okruženju prestizale. Bilo im je potrebno i da smanje uvoz, čak i po cenu kratkoročnog ekonomskog rasta. Smernice ekonomske politike trebale su da budu okrenute kreiranju fleksibilnijeg sistema za razmenu stranih valuta, jer ekonomija bila pod prevelikim uticajem dolara i jena. Tražena je i veća transparentost po pitanju poslovanja čebola. Trebalo je i posvetiti pažnju stabilizaciji kursa, pošto je nestabilni kurs vona bio u bliskoj vezi sa deficitom u korejskom platnom bilansu. Vlada je morala da nađe način na koji bi uklonila regulacije o uplivu dugoročnog kapitala u zemlju. Priliv kratkoročnog kapitala bio je deregulisan, a to je predstavljalo opasnost u korejskoj ekonomiji koja se suočavala sa recesijom. Za pronalazak načina regulacije postavljena je komisija u januaru 1997. godine³³

2.2.Prevenција bankrota Kia grupe

Na leto 1997. godine još jedan istaknuti konglomerat iskusio je velike finansijske poteškoće. Bila je to Kia grupa, čuveni proizvođač automobila. Prema Kiji vlada je želela da

³²Republic of Korea, *Economic Bulletin-Main Contents of Newly Revised Labor-Related Law-s*, mart 1997, str. 25-27

³³Republic of Korea, *Economic Bulletin- Second Quarter Economic Ministers' Meeting Presided by the President*, april 1997.str- 25-34

primeni istovetnu politiku kao i prema Hanbo industriji i prema drugim konglomeratima koji su upali u velike finansijske probleme. Politički lideri su međutim bili zabrinuti zbog ovakvog razvoja situacije, kao i zbog posledica koje bi bile izazvane bankrotom konglomerata. Predsednička izborna kampanja koja je bila u toku i nezadovoljstvo sindikata celokupnom ekonomskom politikom učinili su da Kia ne doživi istu sudbinu kao Hanbo grupa. U trci za predsednika kandidat je bio Kim Jong Sam, tadašnji predsednik i Kim Dae Jung.³⁴ Političari u izornoj kampanji smatrali su da je propadanje osmog po veličini konglomerata neprihvatljivo, stoga su vršili pritisak na vladu kako bi obezbedila rešenje za Kia. Vlada je odugovlačila sa rešenjem. Ovakav sled događaja uticao je na strane investitore, budući da vlada nije imala doslednu ekonomsku politiku prema konglomeratima. Kia je bila osma poslovna grupa po veličini i sedma po veličini zajmova, a sastojala se od 28 kompanija podružnica u zemlji i 12 u inostranstvu. Vodeća kompanija u grupi bila je Kia motors. Cela grupa imala je 55 000 zaposlenih, pa bi bankrot grupe povećao nezaposlenost u zemlji, a trend nezaposlenosti išao je uzlaznom putanjom od februara 1997. godine. Među kompanijama podružnicama najveći gubitak zabeležila je *Kia stilo* čak 89, 5 milijardi vona, sledila je kompanija *Azija motors* čiji je gubitak iznosio 29, 4 milijardi vona. Upravo su ove dve kompanije bile uzrok finansijskih teškoća u kojima se našla kompanija. Usled spore domaće ekonomije udeo deonice ovog konglomerata na tržištu pao je sa 27,9% iz 1996. godine na 22,2 %. Cene na svetskom tržištu za čelik i automobile su porasle, pa je Kia doživela pad u prodaji istih.

Sporazum o prevenciji bankrota donet je 15. jula 1997. godine, a nakon toga vlada je oformila komitet sastavljen od visokih vladinih službenika. Banke koje su izdavale kredite Kia grupi produžile su isplate duga do 30. jula, a vlada je povećala kreditne garancije sa 100 miliona na 200 miliona vona za manja preduzeća koje imaju Kijine menice. Limit je dodatno povećan na 500 miliona vona 12. avgusta. Vlada je uvela i finansijske olakšice prema finansijskim institucijama koje bi namirile dugove koje ima Kia.³⁵ Među njima je bila Korejska razvojna banka kao jedna od vodećih kreditora. Korejska razvojna banka postala je najveći akcionar nesolventne kompanije, a za podružnicu *Asian motors* je odlučeno da bude prodana.

³⁴Kim Oak Myung, Jaffe Sam, *The New Korea_ An inside Look at South Korea, Economic Rise* 2010. str- 54

³⁵*Republic of Korea, Economic Bulletin- , Report on Kia Group's Bankruptcy Prevention Agreement* avgust 1997, str. 23- 25.

Propast Hanbo industrije i prevencija bankrota Kia grupe bili su okidači za finansijsku krizu. Vladina nedosledna ekonomska politika unela je nepoverenje u strane finansijske investiture kreirajući nestabilno finansijsko tržište puno rizika. Ekonomski koji je počeo od kraja 1995. godine produžio se na 1997. godinu kada su mnoge velike kompanije doživele velike finansijske poteškoće.

2.3.Okidač krize

Liberalizacija finansijskog tržišta sa sobom je nosila praksu u poslovanju banaka koja će biti okidač finansijske krize. Od 1995. godine korejske banke, a pogotovo trgovačke, poslovale su sa bankama u Hong Kongu, odakle su uzimali kratkoročne kredite u denominiranim honkonškim dolarima. Nakon toga su te kratkoročne kredite u nižoj dolarnoj vrednosti pozajmljivale korejskim firmama na duže vremenske rokove. Korejske banke zarađivale su na razlici između kratkoročnih i dugoročnih kamata. Banke su bile svesne rizika koji nosi izdavanje dugoročnih kredit, a pozajmljivanja kratkoročnog. U nestabilnom finansijskom tržištu Istočne Azije i nepredvidivom kretanju kursa valuta korejske banke napravile su kobnu grešku. Stvar koja ih je sprečavala da zarađuju više novca na razlici bila nemogućnost da nađu dovoljno kompanija koje bi pozajmljivale novac od njih. Kako bi postigli cilj da što veći broj konglomerata i malih i srednjih preduzeća od njih pozajmi novac banke su olabavile pravila kreditiranja i pozajmljivale novac kompanijama sa niskim kreditnim rejtingom. Usled nesigurnog finansijskog tržišta špekulanti su napali banke u Hong Kongu na jesen 1997. godine. Da bi se odbranili od špekulanata banke iz Hong Konga tražile su od korejskih gotovinu u honkonškim dolarima. Korejci su se obavezali da vrate novac, ali su se suočili sa ogromnim naletom zahteva, pa su morali ne samo da isplate dugoročne kredite u dolarima, već i da prodaju oslabljeni von kako bi otplatili kredite u pozajmljene u dolarima. Potraga za dolarima u oktobru i novembru 1997. godine bila je glavni uzrok kolapsa korejske ekonomije. Slabo osmišljena bankarska politika izazvala je najveću ekonomsku krizu u istoriji Južne Koreje. Mere za stabilizaciju tržišta vlada je raspisala 19. novembra 1997. godine. Za finansijsko ozdravljenje vlada je oformila specijalan komitet koji je imao zadatak da očisti banke od štetnih dugova u kojima su se nalazile.

Vlada Koreje odlučila je izdati državne obveznice u vrednosti od 1 milijarde američkih dolara da bi nadoknadila manjak deviza na domaćem tržištu. Dana 22. decembra 1997. godine skupština je odobrila izdavanje stranih obveznica u denominiranoj valuti koje će se prodavati korejskim građanima i strancima. Potencijalnim kupcima bila je omogućena kupovina obveznica između 31. decembra 1997. i 30. marta 1998. godine.³⁶

2.4. Uloga MMF-a u ekonomskoj krizi i restrukturacija ekonomije

Na samom početku ekonomske krize došlo je do političkih promena u zemlji. Kim Jong Sama zamenio je Kim Dae Jung pobedivši na izborima u decembru 1997. godine. Njegova politika bila je usmerena potpunoj demokratizaciji zemlje u sferi ekonomije i politike kroz devizu “Vladavina naroda”.³⁷ Smatrao je da postoji korelacija između demokratskih reformi i ekonomskog rasta, a imao je i podršku međunarodnih institucija. Ekonomija zemlje uz pojačanje konkurencije na tržištu sa fundamentalnim nedostacima korejske privrede, koja je do tada funkcionisala po sistemu visokih troškova i niske produktivnosti, nije bilo održivo. Novi predsednik je u dogovoru sa MMF-om pristupio restrukturiranju ekonomije.

1997. godina bila je teška godina za ceo region dalekoistočne Azije. Nakon višegodišnjeg rasta ekonomije bilo je jasno da se moralo desiti usporavanje i eventualna ekonomska kriza. Ekonomije Singapura, Tajlanda Indonezije i Koreje postale su pregrejane. Domino efekat počeo je padom tajlandske valute, a proširio se po celom regionu. Osnovni problem valutne krize bio je odlivanje dolara sa korejskog tržišta. Zato je MMF predložio drastično povećanje kamatnih stopa na pozajmljivanje. To je bio jedini način da se strani kapital vrati u zemlju, a da se bankama koje bi preuzele rizik pruži finansijska nagrada za preuzimanje istog. Glavni problem ove ekonomske politike bio je jednostavno njena nefunkcionalnost. Korejska preduzeća odlučila su da se ne zadužuju po visokim kamatnim stopama, zbog toga je

³⁶Republic of Korea, *Economic Bulletin- Issuance of Dollar Denominated Government Bonds*, januar 1998. str. 26

³⁷Republic of Korea, *Economic Bulletin- Let Us Begin the Second Nation-Building*, avgust 1998. str-49.

odmah nakon valutne krize došlo do uznemirenja i pada u poslovnim aktivnostima, jer su banke smanjile svoja pozamljivanja. Kreditni rizik je naglo porastao i preduzeća su se suočila sa brzim padom poslovnih aktivnosti. Nagomilani baloni kredita u ovim zemljama odjednom su eksplodirali i zemlje su se našle u recesiji. Kriza koja je pogodila Južnu Koreju bila je valutnog i kreditnog tipa. Bankarski sistem bio je glavni krivac kreditne krize, ali i prebrza liberalizacija izvršena pod pritiskom međunarodnih finansijskih institucija.³⁸

Nakon pada nekoliko velikih i važnih kompanija na početku 1997. godine, dok je kriza prolazila kroz Istočnu Aziju strani investitori, zabrinuti za kreditnu sposobnost Južne Koreje, počeli su da izvlače novac rasprodajom akcija na korejskom tržištu. Vlada je pokušala da povisi kamatne stope i smanji proizvodnju, međutim do sredine novembra korejska valuta jen bila je u slobodnom padu.

Korejska vlada odlučila je da potraži pomoć MMF-a 21. novembra 1997. godine, a sporazum sa MMF o pomoći Južnoj Koreji postignut je 3. decembra. Cilj koji su pred sobom postavili vlada i MMF bio je da u 1998. i 1999. godini deficit platnog bilansa bude ispod 1% BDP-a, kontrolisanje inflacije tako da ona bude ispod 5%. Oporavak ekonomije predviđen je za 1999. godinu. Predviđanja ekonomskih stručnjaka bila su da će ciklično usporavanje ekonomije pogoršati bilans budžeta korejske države za 0,8% 1998. godine.³⁹

Plan MMF-a bio je potpuno restrukturiranje fundamentalnih osnova korejske ekonomije i liberalizovanje finansijskog tržišta kako bi korejska ekonomija ličila na zapadne liberalne ekonomije. Decembarški plan MMF-a akcenat je stavljao na promenu monetarne politike i politike razmene stranih valuta, promena fiskalne politike, restrukturiranje finansijskog sektora, liberalizaciju trgovine, korporativno upravljanje, liberalizaciju kapitalnog računa davanjem olakšica stranim investitorima i reformama na tržištu rada. Vlada i MMF imali su istovetne poglede kada je u pitanju bila ekonomska politika. Cilj ovih reformi bio je jačanje korejske valute, popunjavanje deviznih rezervi i smanjena finansijskih izdataka države, pa je tako je fiskalna politika države bila fokusirana na štednju. U bankarskom sektoru promene su bile drastične, vlada je 3. decembra suspendovala rad 9 nesolventnih trgovačkih banaka, a potom 10. decembra još 5 banaka. U pogledu liberalizacije trgovine stranim investitorima omogućena su

³⁸Kim Oak Myung, Jaffe Sam, *The New Korea_ An inside Look at South Korea, Economic Rise*, str.55-56

³⁹*Republic of Korea, Economic Bulletin- IMF Program for Korea* decembar 1997. str-22

ulaganja bez ikakvih ograničenja na domaćem tržištu korporativnih obveznica. Korejski građani biće žrtve nove politike fleksibilnosti na tržištu rada. Da bi uložila izdatke za monetarnu politiku Koreja je pooštrila fiskalnu- povećavanjem poreske osnovice tako što je smanjila poreske olakšice, zatim povećavanjem poreza na promet, povećavanjem akciza na robu i povećavanjem poreza na luksuz, i smanjivanjem tekućih rashoda u korporativnom sektoru. Predviđanja vlade bila su da će do sredine 1998. godine očistiti finansijski sektor od štetnih zajmova i da će dozvoliti ulazak stranih finansijskih institucija na domaće tržište. Stranim bankama je omogućeno osnivanje podružnica u Koreji.⁴⁰ Do marta 1998. godine Južna Koreja dobila je pomoć od MMF-a u iznosu od 21, 09 milijardi dolara, od čega je 16, 06 milijardi primila 1997. godine.

Prema dogovoru sa MMF-om vlada je smanjila budžet za 1998. godinu za 4 biliona vona. Da bi povećala porez vlada je vršila revizije različitih poreskih zakona. Na sastanku u Vašingtonu predsedavajućeg odbora MMF-a 8. januara 1998. godine odobrena je pomoć Južnoj Koreji u iznosu od dve milijarde dolara. To je bila četvrta rata pomoći Južnoj Koreji. Krajnji rok za isplatu spoljnog duga otpočeo je 23. februara, a dug je isplaćen 13. marta 1998. godine. Takozvani Korejski sporazum prihvatile su 123 banke iz 31 zemlje, a putem pomoći od 21, 374 milijarde koje je Koreja trebala da dobije od MMF-abili bi isplaćeni srednjeročni i dugoročni dugovi sa rokom dospeća dužim od jedne godine. MMF je ocenio reforme i napore korejske administracije da restrukturiše ekonomiju kao pozitivne. Za restrukturiranje finansijskog sektora očišćeni su štetni zajmovi koje su dugovale trgovačke banke u iznosu od 1, 4 biliona vona. Do marta 1998. godine 15 korejskih banki, jedan poverenički fond i dve kompanije sa hartijama od vrednosti je ili suspendovano ili su im oduzete licence. Završeno je i restrukturiranje dve finansijski opterećene banke- Prve banke Koreje i Seulske banke. Za sprovođenje ekonomske politike u načinu upravljanja državnih korporacija vlada je pokrenula sistem korporativnog upravljanja od strane stručnog menadžerskog tima u 4 glavne državne kompanije- *Korea Tobacco i Ginseng Corp, Korea Gas Corp, Korea Heavy Industry Corp i Korea Telecom*. Vlada je ohrabрила državne korporacije da smanje svoje operacije na tržištu.⁴¹ Još jedna posledica restrukturiranja bila je povećanje kamatnih stopa. Odmah nakon izbijanja kreditne krize korejska vlada je, delujući prema sporazumu sa MMF-om podigla tržišne kamatne stope na nivo u opsegu

⁴⁰Republic of Korea, *Economic Bulletin- IMF Program for Korea*, decembar 1997, str. 23- 29

⁴¹Republic of Korea, *Economic Bulletin- Korea Successfully Completes Its Debt Rollover Deal*, mart 1998. str- 23- 26.

od 30 do 40 %. Koreja je tada prolazila fazu neverovatno visokih kamatnih stopa. Očekivalo se da će ekonomska politika visokih kamatnih stopa poboljšati kurs valuta i uticati samim tim uticati na stabilizaciju vona. Zaustavljeno je odlivanje stranih valuta iz zemlje, a istovremeno je podstaknut priliv inostranog kapitala u zemlju. Povećanje kamatnih stopa bilo je korisno za još jednu stvar, a to je podsticanje strukturalnih reformi kod korporativnog sektora delujući na taj način da se obuzda prekomerni i nepotrební uvoz. To je pomoglo stabilizovanju kursa i smanjenju deficita u platnom bilansu. Smanjene uvoza i smanjenje potrošnje na domaćem tržištu dovelo je do stabilizacije platnog bilansa.

Platni bilans ⁴²	Jedinica: million\$			
	1997			1998
	Okt.	Nov.	Dec.	Jan.
Trenutni bilans	-709	545	3,639	3,030
Trgovinski bilans	-43	2,687	2,687	2,180
Uvoz	12,118	12,067	12,602	9,516
Izvoz	12,160	11,400	9,915	7,355

Kursna vrednost vona, koji je 24. decembra devalvirao toliko da je 1,965 vona bilo jednako vrednosti jednog dolara, u januaru i februaru je njegovo vrednost se kretala u opsegu između 1600 i 1700 za dolar. Od marta 1998. godine von je počeo da jača, a to je bio rezultat pomoći MMF od 21, 7 milijardi dolara , kao i izdavanja emisije od 4 milijarde dolara u aprilu 1998. godine koja je stabilizovala valutni kurs. Pri kraju marta kurs vona poboljšán je na 1300 vona prema jednom dolaru. Stabilizacija deviznog kursa sprečila je dublje tonjenje ekonomije Južne Koreje u recesiju. Iako se ekonomska kriza u Japanu i jugoistočnoj Aziji nastavila obim trgovine nije značajnije varirao, pa se kurs vona stabilizovao u narednom periodu 1998. godine i nije prelazio preko 1420 vona za jedan dolar. Koreja je izdržala prvi nalet krize preko pomoći MMF-a, koja im je pomogla da stabilizuju kurs preko povećavanja deviznih rezervi u zemlji i drastičnog smanjena potrošnje, odnosno uvoza, a to je dovelo do suficita u platnom bilansu. Teret ekonomske restrukturacije u velikom delu prenet je na korporacije, mala i srednja preduzeća i banke. U drugom delu 1998. godine vlada je trebala da sprovede 4 glavne strukturne

⁴²Republic of Korea, *Economic Bulletin- Statistical Appendices*, april 1998. str 49

reformе, kako bi eliminisala nedostatke u ekonomiji. To je ujedno bio i najkritičniji period ekonomske krize.

Odnos jena i dolara 1998. godine ⁴³								
	April	Maj	Jun	Jul	Sep.	Okt.	Nov.	Dec.
dolar	1,335	1,420	1,374	1,226	1,357	1,317	1,250	1,189
Jedinica- korejski von								

Mnoge kompanije su platile ceh u fazi ekonomske restrukturacije. Komitet za procenu produktivnosti koji su činile komercijalne banke 17. juna 1998. godine doneo je odluku da od 312 korporacija 55 svrsta u finansijski neodržive. Doneta odluka značila je obustavu kreditiranja neodrživih kompanija, a kasnije i process likvidacije.⁴⁴

Kao deo sporazuma sa MMF-om vlada je 3. jula 1998.godine objavila da započinje prvu fazu privatizacije državnih firmi. Odlučeno je da u prvoj fazi privatizacije bude privatizovano 11 državnih korporacija, uključujući i 21 podružnicu tih državnih preduzeća.⁴⁵ Od 11 korporacija 5 njih su privatizovane odmah, zajedno sa 21 podružnicom, a to su bili: *Pohang Iron & Steel Co., Korea Heavy Industry & Construction Corp, Korea General Chemistry Corp, Korea Technology Banking Corpi Korea Textbook Corp*. Ostalih 6 državnih korporacija trebalo je biti privatizovano postepeno do 2002. godine. To su bile kompanije od presudnog značaja za državu, koje su u prethodnim režimima bile od vitalnog interesa za državu. Nakon mesec dana, usledio je drugi plan privatizacije, gde je trebalo privatizovati 55 podružnica od 19 državnih kompanija. Drugi plan za privatizaciju donet je 4. avgusta, a da bi podigla vrednost kompanijama vlada je mnogim kompanijama morala da menja funkciju. To je značilo da državna preduzeća moraju obavljati uloge i poslovati u skladu sa osnovnom svrhom osnivanja. Sa starom praksom gde jedan čebol može menjati poslovnu delatnost trebalo je raskrstiti. Da bi podigla vrednost firmi vlada je uvela sistem upravljanja u kompanijama koje bi povećale transparentnost poslovanja, a

⁴³ Republic of Korea, *Economic Bulletin- Statistical Appendices*, januar 1999. str-44.

⁴⁴ Republic of Korea, *Economic Bulletin-List of Nonviable Corporations Released*, jun 1998. str-22

⁴⁵ Republic of Korea, *Economic Bulletin-First Phase Privatization Plan for State-run Corporations*, jul 1998. str-32

smanjenjem regulacija i vladinih intervencija trebalo je navodno da uspostavi autonomniji sistem u poslovanju. Rezultati privatizacije doneli su smanjenje poreskog opterećenja poreskih obveznika, veću konkurentnost u poslovanju, a samim tim i bolje usluge, ali i desetine hiljada nezaposlenih građana Koreje.

Deo restrukturacije podrazumevao je i privatizaciju banaka. U pogledu bilansa stanja i ukupnog broja zaposlenih, banke, osiguravajuće i investicione kompanije pripadale su najznačajnijim preduzećima u zemlji. Prema korejskim zakonima banke su morale da se bave samo finansijskim preduzetništvom i nisu smele da budu uključene u industrijsko. Od dogovora sa MMF-om sve banke u Koreji morale su da ispunjavaju stroge zahteve MMF-a. Tokom finansijske krize mnoge korejske banke našle su se u vlasništvu stranih akcionara i inostranih banaka. Prisustvo stranih banaka na korejskom finansijskom tržištu trebalo je da poveća konkurentnost domaće bankarske industrije. Tako je banka *Newbridge capital* iz SAD-a bila u pregovorima da otkupi Prvu korejsku banku. U februaru 1999. godine završena je prva faza kupoprodajnog sporazuma o otkupljivanju Seulske banke od strane HSBC-a. Dogovoreno je bilo i da Goldman Saks uložiti 500 miliona dolara u korejsku Kukmin banku, a nemačka Komer banka postala je vlasnik velikog udela u Korejskoj berzanskoj banci.⁴⁶ Do prodaje Prve korejske banke dolazi 17. septembra 1999. godine. Vlada je postigla sporazum sa bankom *Newbridge capital* o prodaji 51% udela Prve korejske banke. *Newbridge capital* je za kupovinu većinskog udela banke izdvojio sumu od 500 milijardi vona, a vlada je ostala vlasnik 49% ukupnog udela banke.⁴⁷

Teret novih reformi morale su da podnesu mala i srednja preduzeća koja su bila vezana za velike korporacije. U procesu finansijske likvidacije velikih nesolventnih kompanija mogućnosti za bankrotiranje malih i srednjih bile su ogromne. Da bi takav razvoj događaja sprečila vlada je proširila kreditne garancije malim i srednjim preduzećima kako bi sprečila njihovo bankrotiranje. Podrška malim i srednjim preduzećima bila je ključna u smanjenju rastuće nezaposlenosti. Korejska vlada počinje da promovira ova preduzeća putem finansijske podrške i različitih poreskih olakšica. Vlada je zbog toga proširila Fond za poslovanje koji je trebao da pruži finansijsku podršku sa 150 milijardi vona na 700 milijardi vona. Da bi osnivanje malih i srednjih preduzeća uzelo maha, vlada je osigurala kredite sa niskim kamatnim stopama za

⁴⁶ *Republic of Korea, Economic Bulletin- Q & A*, avgust 1999, str- 51

⁴⁷ *Republic of Korea, Economic Bulletin- Financial Market Stabilization Measures*, septembar 1999, str-24.

početno poslovanje. U planu Fonda za poslovanje bilo je finansijsko snabdevanje do 2500 malih i srednjih preduzeća.⁴⁸ Nužne mere podrške malim i srednjim preduzećima imale su za cilj kreiranje poslova i smanjenje velike nezaposlenosti u zemlji budući da je do decembra 1998. godine ugašeno preko 20 000 takvih preduzeća.

Godine 1996. cene čelika i hemijskih proizvoda vrtoglavo su porasle, a to je rezultiralo pogoršanjem trgovine za 20%. Za kompanije već opterećene dugovima to je bio ekonomski šok od koga se mnoge nisu oporavile. Rezultat povećanja cena bio je bankrotiranje mnogih velikih kompanija. Tako su 1997. godine bankrotirale *Hanbo, Jinro, Sammi, Soosan Heavy Industry* mnoge druge.⁴⁹

Ekonomska kriza koja je pogodila Koreju bila je finansijskog tipa, izbila je zbog prekomernih stranih i domaćih pozajmica na finansijskom tržištu, međutim jedan od uticajnijih faktora svakako su bili veliki konglomerati- čeboli. Plan restrukturiranja domaće ekonomije nije ih zaobišao. U uslovima bezgranične trgovine, gde zemlje čine jedno veliko tržište, veliki konglomerati u prisnoj vezi sa državom bili su relikvije prošlosti. Konglomerati, nekada stubovi korejske ekonomije, u poslednjoj deceniji 20. veka postali su nestabilan faktor ekonomije. Reforme konglomerata morale su biti sprovedene u dogovoru sa MMF-om, na veliko zadovoljstvo vlade i tadašnjeg predsednika Kim Dae Junga koji je bio najveći pristalica reformi.⁵⁰ Do tada vladala je praksa da kada bi čebol bio u finansijskim problemima vlada ga je izbavljala iz bankrotstva dodatnim zaduživanjem. Minimalni rizik od bankrotiranja dopuštao je kompanijama da ulažu više u svoje poslovanje i tako da se još više zadužuju. Najsvežiji primer za to bila je Kia Motors kada je vlada u zadnjem trenutku, zbog neizvesne političke situacije u zemlji, sprečila bankrot. Restrukturiranje je značilo prekidanje ovog starog običaja i puštanje da samo tržište odredi konkurentnost velikih kompanija. Glavni cilj reformi bio je slanje poruke da se vlada neće zauzimati za neproduktivne konglomerate.

Restrukturiranje 5 vodećih čebola započelo je 13. juna 1998. godine sporazumom između predsednika Kim Dae Junga i pet predstavnika vodećih čebola. Reforme čebola bile su bazirane

⁴⁸ *Republic of Korea, Economic Bulletin- Q & A*, jun 1999, str-47.

⁴⁹ Schneidewin K. Dieter, *Economic Miracle Market South Korea*, Singapore 2019, str.- 168.

⁵⁰ *Republic of Korea, Economic Bulletin- A Way Out for the Korean Economy: Foreign Investment*, jun 1998. str.35-

na principama povećanja transparentnosti poslovanja kompanija, ukidanje unakrsnih garancija i odgovornosti akcionara.⁵¹ Čeboli su se obavezali da će preobraziti strukturu poslovanja zasnovanu na udruženju nezavisnih kompetentnih podružnica i transparentnosti. Po sporazumu morali su drastično da smanje broj podružnica. One podružnice koje su imale velike gubitke vlada je zatvorila ili restrukturirala. Banke su prestale da nove zajmove neprofitabilnim podružnicama kako bi se njihov broj smanjio. Nakon smanjenja broja podružnica čeboli su napravili nezavisni poslovni sistem zasnovan na transparentnosti i odgovornosti prema svakoj podružnici. Vlada je imala plan restrukturiranja svakog čebola ponaosob morali su da se drže tačno definisanih industrija. Između ostalog neki čeboli bili su prinuđeni da međusobno dele tehnološke inovacije i industrijske proizvode. To je naišlo na skepticizam kod dva čebola- Samsunga i Daevua. Restrukturiranje čebola u Koreji je bilo poznato pod nazivom “ *Big Deal*” i donelo je velike promene u ekonomiji države.⁵²

⁵¹Republic of Korea, *Economic Bulletin- Agreement for the Restructuring of the Top Five Chaebols*, decembar 1998, str.-23

⁵²Republic of Korea, *Economic Bulletin- Agreement for the Restructuring of the Top Five Chaebols* , decembar 1998. str-23-27

3. Posledice ekonomske krize

Strogi uslovi koje je nametnuo MMF, smanjenje potrošnje i obima proizvodnje kao i restrukturiranje velikih korporacija smirili su ekonomiju od dodatnih turbulencija. Ključ izlaska iz krize ležao je u povećavanju deviznih rezervi u zemlji i valutnoj stabilizaciji. Prvi prioritet vlade bio je podizanje deviznih rezervi u zemlji putem globalne ponude obveznica i pregovorima o produžavanju roka za vraćanje dugova međunarodnim bankama. MMF je u pregovorima sa međunarodnim bankama uticao da se taj rok za potražnju dugova proširi. Novčana injekcija MMF-a uticala je na stabilizaciju deviznih rezervi i valute, pa je od aprila 1998. godine zemlja beležila suficit u platnom bilansu, a valuta von je stabilizovana u odnosu na dolar i jen.

Najvažniji ekonomski pokazatelji⁵³			
	1997	1998	1999(predviđeno)
BDP	5	-5.8	od 5 do 6
Potrošačke cene	2,6	6,8	5
Platni bilans	-8.2	40	20
Jedinica: procenat promene u odnosu na prošlu godinu			

Korejska ekonomija oporavila se brže od očekivanog, pa je tako BDP povećan na 7,3 % od predviđenih 5 do 6 %, platni bilans je skočio, a potrošačke cene su oscilirale u prihvatljivim granicama za vladu. Koreja je 1999. godine rangirana kao prva zemlja po rastu BDP-a u Organizaciji za ekonomsku saradnju i razvoj, a druga u suficitu platnog bilansa koji je iznosio nešto više od 40 milijardi dolara.⁵⁴ Što se tiče deviznih rezervi one su stabilizovane u aprilu 1998. godine, a narednih meseci su nastavile da rastu.

⁵³ Republic of Korea, *Economic Bulletin, Economic Forecast and Economic Policy Directions for the Second Half of 1999*, jul 1999. str-24

⁵⁴ Republic of Korea, *Economic Bulletin-Monthly Review*, decembar 1999, str-3.

Najveći teret ekonomske krize podnela je korejska srednja klasa, koja se obrazovala 80-tih godina usred većih političkih sloboda. U narednoj deceniji, liberalizacijom tržišta dolazi do ekonomskog uspona stanovništva Koreje, da bi onda taj uspon bio surovo prekinut ekonomskom krizom i restrukturacijom ekonomije. Najveći teret ekonomske krize i restrukturacijena svojim plećima iznelo je stanovništvo. Jedan od razloga zbog kojih kriza nije ostavila veće posledice na zemlju bio je patriotizam Korejaca koji su početkom 1998. godine založili svoje zlato kako bi otplatili dugove prema MMF-u i povećali devizne rezerve u zemlji.⁵⁵ To je bio i jedan od razloga zbog kojih je platni bilans bio u suficitu.

Zatvaranjem više od 20 000 malih i srednjih preduzeća do decembra 1998. godine nezaposlenost je drastično skočila. U januaru 1999. godine nezaposlenost je dostigla 8, 5% od ukupnog radno sposobnog stanovništva.⁵⁶ Mere reformi najviše su pogodile industrijski i proizvodni sektor.

Pomoć MMF-a ostavila je gorak ukus kod stanovništva Koreje, zbog striktnih propisa kojima su podvrgnuti. Zahtevi MMF-a koji su postavljeni Koreji bili su smanjenje broja radnika i rušenje negovane tradicije stabilnosti radnog mesta. U korejskoj tradiciji nezaposlenost je bio znak za lenju osobu. Mnogi nisu bili u stanju da to prihvate. Štrajkovi su postajali sve češće, posebno u industrijskom sektoru. Štrajk u automobilskoj industriji Hjundai u avgustu 1998. godine jedan je od glavnih uzroka slabog izvoza tih meseci.⁵⁷ Kako to uvek biva, kriza je pogodila one stanovnike sa niskim primanjima i na niskim društvenim marginama: manje obrazovane radnike, mladi radnike, žene, paušalne radnike... Kriza je uzrokovala i da 60% radnika bude pod fleksibilnim ugovornim odnosima što je Koreju činilo jednom od vodećih zemalja na polju fleksibilnosti tržišta rada.⁵⁸ Nakon stabilizacije krize vlada je sprovela mere kako bi zaštitila socijalno najugroženije stanovništvo povećavajući pomoć nezaposlenima i najsiromašnijima sa 5, 5 biliona vona 1998. na 7,7 biliona vona 1999. godine. Vlada je takođe racionalizovala penzione fondove tako što ih je spojila sa drugim socijalnim fondovima poput osiguravajućeg fonda za nezaposlena lica. Pojednostavljen je i sistem plaćanja radnika tako što je

⁵⁵ Republic of Korea, *Economic Bulletin-Trade Surplus Records U\$3.29 Bil. in Feb.1998*, mart 1998str. 37-38.

⁵⁶ Republic of Korea, *Economic Bulletin-Statistical Appendices*, april 1999. str 44.

⁵⁷ Republic of Korea, *Economic Bulletin-Exports and Imports Trends for Aug.1998*, septembar 1998. str-31

⁵⁸ Schneidewin K. Dieter, *Economic Miracle Market South Korea*, Singapore 2019 str-193

vlada podsticala korporacije da plaćaju radnike na osnovu individualnog radnog učinka. To je moglo da dovede do zloupotreba od strane korporacija. Vlada je uvela “Program subvencionisanja radnika” koji je bio namenjen radnicima otpuštenim u procesu restrukturiranja korporativnog sektora. Ovaj program je predviđao isplatu polovine plate za radnike koji su otpušteni iz malih i srednjih preduzeća, a trećinu za radnike velikih korporacija. Subvencionisanje radnika predviđeno je da traje 6 meseci po otpuštanju, a isplata svakog meseca.⁵⁹

Politiku restrukturacije pratilo je i povećavanje nejednakosti u zemlji. GINI koeficijent koji meri razliku u nejednakosti zarada porastao je sa 0,2521 1997. godine na 0,2542 u 1998. godini. Stepenn nejednakosti plata, koji je između 1990. i 1995. godine bio nizak, u period ekonomske krize porastao je. To je ukazivalo da se tokom krize jaz između bogatih i siromašnih građana Koreje produbio.⁶⁰

Privatizovanje banaka, jedna od prvih reformi koja je urađena u dogovoru sa MMF-om dovela je do liberalizacije korejskog tržišta. Od finansijske krize mnogi korejske finansijske institucije, pogotovo banke, našle su se u vlasništvu stranih akcionara. Ove mere trebale su da povećaju sigurnost finansijskih institucija koje su bile jedan od značajnih faktora izbijanja ekonomske krize. Prva korejska banka i Seulska banka prodate su stranim bankama.

Postoji još jedna sporna stvar kada su u pitanju zahtevi koje MMF postavio Južnoj Koreji. U pitanju su bile visoke kamatne stope koje su uspostavljene odmah nakon izbijanja valutne krize u oktobru i novembru 1997. godine.⁶¹ Ekonomski stručnjaci smatrali su da uspostavljanje visokih kamatnih stopa nije uticalo na odliv deviza iz zemlje, ali zato jeste na domaće kompanije koje nisu htele da se zadužuju po visokim kamatnim stopama.

Mere privatizacije i smanjenje obima proizvodnje uticale su i na vodeće konglomerate. Vladin plan sklopljen sa prvih 5 čebola uticao je da čeboli izgube ekonomski uticaj koji su ranije imali u zemlji. Demokratizacija politike i ekonomije za koju se zalagao Kim Dae Jung uticala je

⁵⁹Republic of Korea, *Economic Bulletin- Employment Stabilization and Unemployment Protection Measures for the First Quarter 1999*. str-27

⁶⁰Republic of Korea, *Economic Bulletin-Wage Differentials between High and Low Income Brackets Widened in 1998*, avgust 1999. str-32-33.

⁶¹The Bank of Korea, *Monetary Policy in Korea*, str. 94

više na centralizovanje vlasti i ekonomije. U dogovoru sa 5 vodećih čebola Kim Dae Jung je bio taj koji je nametnuo uslove. Tome u prilog govori i podatak da je među čebolima bilo dosta nezadovoljstva reformama. Transparentnost u poslovanju, po međunarodnim propisima, bio je jedan od uslova koje je MMF postavio vladi kao uslov. Kod čebola je ova mera naišla na neodobravanje, jer su mnogi hteli da prikriju stvarnu finansijsku situaciju u svojim podružnicama. Završeno je i sa praksom da vlada konglomerat oslobađa od štetnih dugova. Reforma je odmah našla primenu kada je konglomerat Daevuzapao u ogromne finansijske dugove. U jeku korejske krize Daevu se srušio opterećen prekomernim stranim dugovima. Nova administracija na čelu sa predsednikom Kim Dae Jungom nije mu pružila podršku kao što je to ne tako davno učinjeno sa Kijom. Daevu je u junu 1999. godine prijavio gubitke od 77,8 biliona vona ili oko 80 milijardi dolara. Delovi ovog čebola nastavili su da posluju pod različitim nazivima.⁶² Vladi Kim Dae Junga, nastrojenoj ka otvorenoj tržišnoj ekonomiji, ekonomiji koja proizvodi jeftinu i kvalitetnu robu jedina prepreka bili su radnički sindikati koji su pružali otpor stranom kapitalu. Najveće brige stranih investitora na korejskom tržištu bile su vezane upravo za aktivnosti radničkih sindikata nezadovoljnih načinom na koji je ekonomija restrukturirana. Jedna od briga bila je i diskriminacija stranih proizvoda od strane Korejaca. Kim Dae Jung je zaluzan za modernizaciju zemlje u tom pogledu. Strani proizvodi bili su dostupni korejskim potrošačima, tržište je modernizovano, a međunarodne kompanije poput Mekdonaldsa i *KFC*-a prosperirale su na tržištu.⁶³

⁶²Republic of Korea, *Economic Bulletin-Financial Market Stabilization Package Related to Daewoo Group Workout Plan*, novembar 1999. str-23-27.

⁶³Republic of Korea, *Economic Bulletin-A Way Out for the Korean Economy:Foreign Investment*, jun 1998. Str. 37-40

Zaključak

Demokratizacija zemlje započeta 1987. godine dovela je do liberalizacije ekonomije Južne Koreje. Liberalizacija zemlje nastavljena je u poslednjoj deceniji 20. veka, ali način na koji je zemlja otvorena stranom kapitalu doveo je do smanjenja ekonomske moći vlada, a jačanje velikih konglomerata. Na ruku ekonomije tokom prve polovine 90-tih išli su spoljni faktori i stabilni von u odnosu na dolar i jen.

Liberalizacija ekonomije izvršena je prebrzo i pod pritiskom međunarodnih institucija. Čeboli koji su pre liberalizacije tržišta bili pod strogim nadzorom vlade dobili su određene ruke na tržištu, ali su računali na stari običaj da im vlada pritekne u pomoć kada se nalaze u dugovima. Banke su koristile niske kamatne stope i zaduživale se u inostranim finansijskim institucijama kako bi pozajmljivale čebolima velike sume novca. Krediti su tih godina bili dostupni svima, pa se period od 1994. Do 1996. godine pamti kao zlatno doba za korejsko stanovništvo.

Globalna situacija se vrlo brzo promenila 1997. godine. Nestabilnost valuta kulminirala je eksplozijom balonadugova krajem 1997. godine i zemlja se našla u recesiji. MMF je uz dogovor sa Sjedinjenim Američkim Državama pristao da pomogne Južnoj Koreji finansijskom injekcijom do tada najvećom u istoriji ove međunarodne organizacije.

Južna Koreja uspeła je brzo da izađe iz krize i konsoliduje makroekonomske pokazatelje. Prema upustvima MMF-a započela je restrukturaciju ekonomije. Tripartitivno restrukturiranje ekonomije obuhvatilo je vladin, korporativni i radnički sektor. To je dovelo do smanjenja moći nekada stubova nosača korejske ekonomije- čebola. Ekonomska moć u zemlji je centralizovana oko vlade, a u ovom su sučeljavanju snaga najveću cenu platilo je stanovništvo Južne Koreje.

Bibliografija

Izvori:

Republic of Korea, *Economic Bulletin* (1992-2000)

World Bank , *The East Asian Miracle*, Oxford University, Septembar 1993

Literatura:

Amsden , Alice, *Asia's Next Giant, South Korea and late industrialization*, Oxford University Press, 2003.

Stojanović Dubravka, *Radanje globalnog sveta 1880- 2015, vanevropski svet u savremenom dobu*, Beograd (2015)

Schneidewin K. Dieter, *Economic Miracle Market South Korea*, Singapore 2019

Kim Oak Myung, Jaffe Sam, *The New Korea_ An inside Look at South Korea, Economic Rise* 2010

Chung Iob Young, *South Korea in the Fast Lane – Economic Development and Capital Formation*, Oxford University Press(2007)

Korea Bank, *Monetary politic of Korea*